

OBIECTE DE METAL ȘI MĂRTURII ALE PRACTICĂRII METALURGIEI ÎN ARIA CULTURII TEI

de VALERIU LEAHU*

Cercetarea multor așezări și a citorva morminte de tip Tei, întreprinsă pe parcursul a aproape șase decenii, a consemnat, între altele, ca o trăsătură oarecum specifică culturii acesteia, raritatea frapantă a obiectelor de metal. S-a vorbit într-un timp chiar de „sărăcia” triburilor Tei în unelte, arme și podoabe de bronz¹. Cum, în această privință, o serie de descoperiri s-au acumulat totuși pe parcursul anilor — obiectelor de bronz adăugându-li-se și mărturii ale practicării meșteșugului metalurgiei în câteva așezări — este evident că viziunea menționată mai înainte se cere abandonată.

În paginile de față publicăm toate uneltele, armele, podoabele și formele întregi sau fragmentare folosite pentru turnarea metalului, cunoscute de noi până în prezent, în aria culturii Tei.

Unelte. Repertoriul include, deocamdată, seceri, topoare, dălțițe, cuțițe și ace de cusut.

Seceri. 1—3. Trei exemplare, descoperite la *Căpelu Nou-București*² (fig. 1/1), *Devetaki*³, districtul Loveč, R.P. Bulgaria, (fig. 1/2) și *Daia*⁴, județul Giurgiu (fig. 1/7) — turnate în tipare monovalve acoperite, finite apoi prin ciocănire, avînd dimensiunile: primul, 0,145 m lungime, 0,022 m lățime maximă și 0,007 m grosime maximă; al doilea 0,134 m lungime, 0,021 m lățimea maximă și 0,006 m grosimea maximă; al treilea, 0,121 m lungimea pe coardă, 0,030 m lățimea maximă și 0,007 m grosimea maximă — se atașează conform clasificării tipologice stabilite de M. Petrescu-Dîmbovița, tipului I de „seceri arhaice”⁵. În legătură cu acest tip de seceri, ipoteza lucrării sale prin transpunerea în metal a cuțitului curb de piatră⁶ ni se pare că trebuie adoptată. Deoarece în spațiul carpato-dunărean se mai cunosc alte șase piese asemănătoare⁷ — aria Krummessenger-ului fiind mai largă — putem crede că transpunerea în metal a cuțitului curb de piatră reprezintă un produs al civilizației epocii bronzului de pe teritoriul României. 4—6. Alte trei exemplare — două întregi, unul fragmentar — toate de bronz, aparținînd tipului numit „cu ciotul de turnare neîndepărtat”, provin de la *Oltenița*, județul Călărași (fig. 1/5), *Afumați*, Sectorul agricol Ilfov (fig. 1/6) și *Frătești*, județul Giurgiu (fig. 1/3). Au fost realizate de asemenea prin turnare în tipare monovalve aco-

¹ D. V. Rosetti, *Civilizația tip București — Die Bukarester Kultur*, București, 1936, p. 11; V. Leahu, SCIV, 20, 1969, 1, p. 18.

² V. Leahu, Cercetări arheologice în București, 2, 1965, p. 45 și fig. 28.

³ V. Mikov, N. Djambazov, *Develashkala peščera*, Sofia, 1960, p. 114 și urm.; V. Leahu, SCIVA, 29, 1978, 1, p. 54.

⁴ V. Leahu, Cercetări arheologice, 4, 1981, p. 31 și fig. 11.

⁵ M. Petrescu-Dîmbovița, *Thraco-Dacica*, 2, 1981, p. 126.

⁶ Formulată de E. Zaharia, cf. V. Leahu, *Cultura Tei*, f.a., p. 70.

⁷ Petrescu-Dîmbovița, *op. cit.*, p. 125 și urm.

perite. Prima seceră, lungă de 0,284 m, cu lăţimea maximă de 0,028 m şi cu grosimea (pe carenă) de 0,006 m, a fost descoperită în 1967, în perimetrul staţiunii eponime a culturii Gumelniţa şi poate fi pusă în legătură cu o aşezare Tei IV din apropiere⁸. Piesa de la Afumaţi, cu dimensiunile :

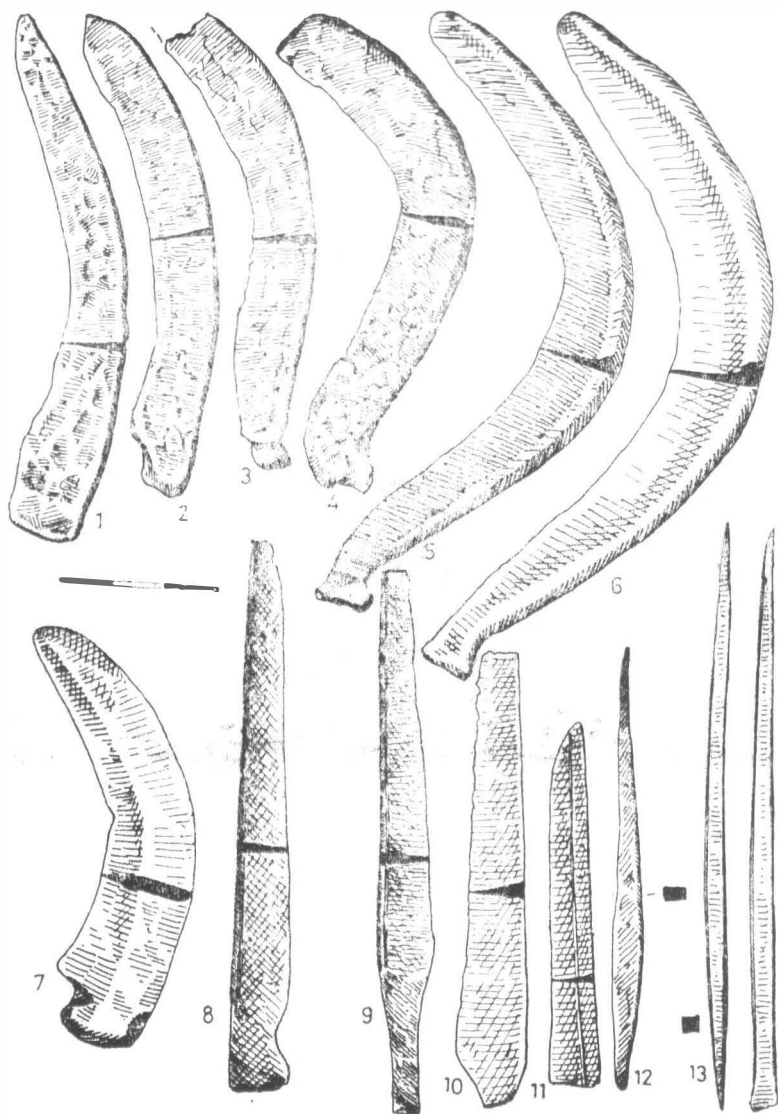

Fig. 1. Unelte de bronz descoperite la Căţelu Nou (1), Develaki (2,9), Frăteşti (3, 10, 13), Tei (4, 8), Olteniţa-Gumelniţa (5), Afumaţi (6), Daia (7), Vlcelele (11) şi Giuleşti-Sirbi (12). (2,9 după V. Mikov, N. Djambazov; 4, 8 după D. V. Rosetti; 5 după D. Şerbănescu, Gh. Trohani).

⁸ D. Şerbănescu, G. Trohani, SCIVA, 26, 1975, 4, p. 535, fig. 4/7.

0,249 m lungimea, 0,034 m lățimea maximă și 0,006 m grosimea maximă, a fost găsită întâmplător în 1977, într-un teren din care, la suprafață, s-a recoltat ceramică de asemenea Tei IV. În fine exemplarul fragmentar de la Frătești, găsit tot întâmplător * și tot în 1977, în perimetrul unei așezări Tei IV (cercetată în același an ¹⁰) măsoară lungimea 0,197 m, lățimea maximă 0,031 m și grosimea maximă (pe spinare) 0,005 m. Tipul de seceră „cu ciotul de turnare neîndepărtat”, considerat ca „variantă” a secerii *à patte* din depozitul de la Draja de Jos, își are analogii în această descoperire și într-unele din piesele componente ale depozitelor de la Olteni și Constanța-Palas, atribuite, toate, perioadei târzii a epocii bronzului (Reinecke Br. D) ¹¹. Remarcăm totodată că, prin absența nervurii reliefate, cu secțiune triunghiulară, întărind spinarea, și prin albierea superficială de pe fața superioară a lamei, seceră cu ciotul de turnare neîndepărtat descoperită la Frătești nu se atașează seriei reprezentate de exemplarele de la Afumați și Oltenița-Gumelnița. Pentru piesa în discuție analogii se găsesc însă pe unele dintre secerile cu ciotul de turnare neîndepărtat incluse în depozitul de la Gura Dobrogei, și acesta datat în perioada târzie a epocii bronzului (Reinecke Br. D) ¹². Cu privire la originea secerilor cu ciotul de turnare neîndepărtat, reținem opinia lui M. Petrescu-Dimbovița, că ele „prezintă unele analogii cu descoperirile de bronzuri dintre Dunăre și Balcani, de unde s-au răspândit aici (în Oltenia și Dobrogea, *n.n.*) aceste unelte...” ¹³. 7. Seceră cu buton descoperită la Tei-București ¹⁴ probabil în nivelul Tei IV din stațiune. Lungimea (pe arc) 0,145 m, lățimea maximă 0,026 m, grosimea maximă 0,005 m. Comparată cu exemplarele de seceri cu buton cunoscute, piesa se deosebește prin prelungirea oblică a minerului și prin proeminența care nu este încă bine conturată, prin acestea însă putându-se asemăna cu unele seceri din depozitele de la Gura Dobrogei și Constanța-Palas, apreciate că marchează momentul trecerii de la secerile cu ciotul de turnare neîndepărtat la cele cu buton pe miner ¹⁵.

Cuțite. Se cunosc cinci exemplare, toate de bronz, realizate prin turnare în tipare monovalve acoperite, finisate apoi prin ciocănire. 1. O piesă fragmentară provine de la *Frătești*, județul Giurgiu (fig. 1/10), fiind descoperită într-o locuință Tei I. Lungime : 0,082 m, lățime maximă 0,015 m, grosime maximă (pe spinare) 0,004 m. 2. Alt exemplar provine de la *Tei-București* (fig. 1/8), probabil tot din nivelul de locuire Tei IV ¹⁶. 3. Un alt cuțit a fost găsit la *Devetaki*, districtul Loveč, R.P. Bulgaria (fig. 1/9). Lungimea : 0,101 m. Deși a fost încadrat în prima epocă a fierului ¹⁷, îl atribuim locuirii Tei din peșteră. 4. Un cuțit lucrat dintr-un fragment de spadă miceniană ¹⁸ provine de la *Tei-București*. Măsoară 0,199 m lungime, 0,031 m lățime maximă și 0,002 m grosimea maximă (pe spinare). Piesa a fost atribuită de Alexandrina Alexandrescu fazei Tei III, dar

* Informație C. Isăcescu.

¹⁰ V. Leahu, *Cercetări arheologice*, 3, 1979, p. 43—50.

¹¹ M. Irimia, *Pontice*, 1, 1968, p. 103; A. Aricescu, *Pontice*, 3, 1970, p. 26 și urm.

¹² A. Aricescu, *op. cit.*, p. 30 și fig. 5/1—2.8/1.

¹³ M. Petrescu-Dimbovița, *Depozitele de bronzuri din România, București*, 1977, p. 22.

¹⁴ D. V. Rosetti, *op. cit.*, p. 12 și fig. 92/7.

¹⁵ *Supra*, n. 11.

¹⁶ D. V. Rosetti, *op. cit.*, p. 12 și fig. 90.

¹⁷ V. Mikov, N. Djambazov, *op. cit.*, p. 142, fig. 10/3. Muzeul din Sofia, inv. nr. 2039.

¹⁸ A. D. Alexandrescu, *SCIV*, 17, 1966, 3, p. 571—579 (cu fig.).

ea poate fi legată de locuirea din faza a IV-a a culturii, constatată în stațiune, ținând seamă de tragerea ușoară în sus a virfului cuțitului, anticipând exemplarele din prima epocă a fierului. 5. În fine, un fragment de cuțit a fost descoperit în locuirea Tei V de la *Vîlcelele*, județul Giurgiu ¹⁹ (fig. 1/11). Lungimea 0,067, m lățimea maximă : 0,010 m, grosimea maximă (pe spinare) 0,001 m.

Topoare. Se cunosc pînă acum 21 exemplare cu funcție de unealtă, dintre care numai două constituie descoperiri izolate (Bungetu, Izvoru), celelalte alcătuiind — sigur sau posibil — conținutul unor depozite (Tufa, Oinacu, Izvoarele).

1. Topor de aramă cu gaură transversală pentru fixarea cozii descoperit la *Bungetu*, comuna Văcărești, județul Dimbovița (fig. 2/3). Lungime : 0,190 m, diametrul tubului de înmănușare : 0,030 m. Pe baza unor similitudini parțiale și combinate, pe care piesa le are cu topoarele de tip Veselinovo, Pădureni și Osebiți, s-a apreciat că ea reprezintă „o continuare a tipului Veselinovo I la stadiul de dezvoltare a tipului Pădureni, la care se observă influența din partea unor tipuri răsăritene” ²⁰. Pus în relație cu o așezare cercetată la Bungetu, toporul a fost atașat fazei Tei I (Tei-Cățelu) ²¹. 2. Topor de bronz cu gaură transversală de înmănușare, descoperit la *Tufa*, comuna Mihăilești, județul Giurgiu ²² (fig. 2/1). Lungimea : 0,145 m, înălțimea tășului : 0,053 m. A fost atașat tipului Izvoarele — seria Izvoarele, datat la începutul perioadei mijlocii a epocii bronzului și pus în legătură cu una dintre fazele timpurii ale culturii Tei ²³. 3—17. Depozit de 15 celturi (13 întregi, 2 fragmentare) descoperit la *Oinacu*, județul Giurgiu ²⁴ (fig. 2/7—8). Înălțimea pieselor măsoară între 0,084 și 0,112 m. Se grupează, toate, în seria a ceea ce I. Nestor și M. Petrescu-Dimbovița au numit „variantea răsăriteană a celtului de tip ardelean” ²⁵, iar Silvia Marinescu-Bîlcu, „celturile de tip sud-estic” ²⁶. Descoperirea a fost datată în perioada tîrzie a epocii bronzului și pusă în legătură cu ultima fază a culturii Tei ²⁷. 18. Celt de bronz descoperit la *Izvoarele*, comuna Hotarele, județul Giurgiu ²⁸ (fig. 2/5). Înălțimea : 0,085 m, lățimea (la tăș), 0,034 m. Prin formă și prin prezența perforației migdaloid se atașează seriei Oinacu, proeminențele de pe diametrul maxim al manșonului marcînd influența topoarelor-celturi cu nervuri paralele pe fețe, răspindite în sudul Dunării. Asocierea acestui topor cu o așezare Tei IV de la Izvoarele poate pune problema corespondenței celturilor de tip Oinacu nu numai cu ultima fază a culturii, ci și cu faza anterioară, urcîndu-se astfel, implicit, și încadrarea cronologică. 19. Celt cu toartă, de bronz, descoperit de asemenea la *Izvoarele* ²⁹ (fig. 2/2). Înălțimea 0,111 m, lățim-

¹⁹ G. Trohani, Al. Oancea, *Cercetări arheologice*, 2, 1976, p. 22, fig. 6/5.

²⁰ I. Chicideanu, SCIV, 24, 1973, 3, p. 524.

²¹ *Ibidem*, p. 525.

²² A. Vulpe, SCIV, 10, 1959, 2, p. 266, fig. 1/2, 2/2.

²³ Idem, *Äxte und Beile in Rumänien*, 1, München, 1970, p. 33—34, pl. 5/71.

²⁴ S. Marinescu-Bîlcu, Dacia N. S., 7, 1965, p. 517—526.

²⁵ M. Petrescu-Dimbovița, SCIV, 4, 1953, 3—4, p. 467 și urm.

²⁶ S. Marinescu-Bîlcu, *op. cit.*, p. 524.

²⁷ *Ibidem*, p. 525.

²⁸ D. Șerbănescu, G. Trohani, *op. cit.*, p. 533, fig. 3/4.

²⁹ *Ibidem*, p. 534, fig. 3/6.

mea (la tăiș) : 0,055 m. Analogii se găsesc pe teritoriul R.P. Bulgaria, la Altimir (districtul Vrața) ³⁰ și în depozitul de forme pentru turnat, de la Sokol (districtul Nova Zagora) ³¹ ultima asigurând și datarea în perioada târzie a epocii bronzului. 20. Celt de bronz provenind tot de la Izvoa-

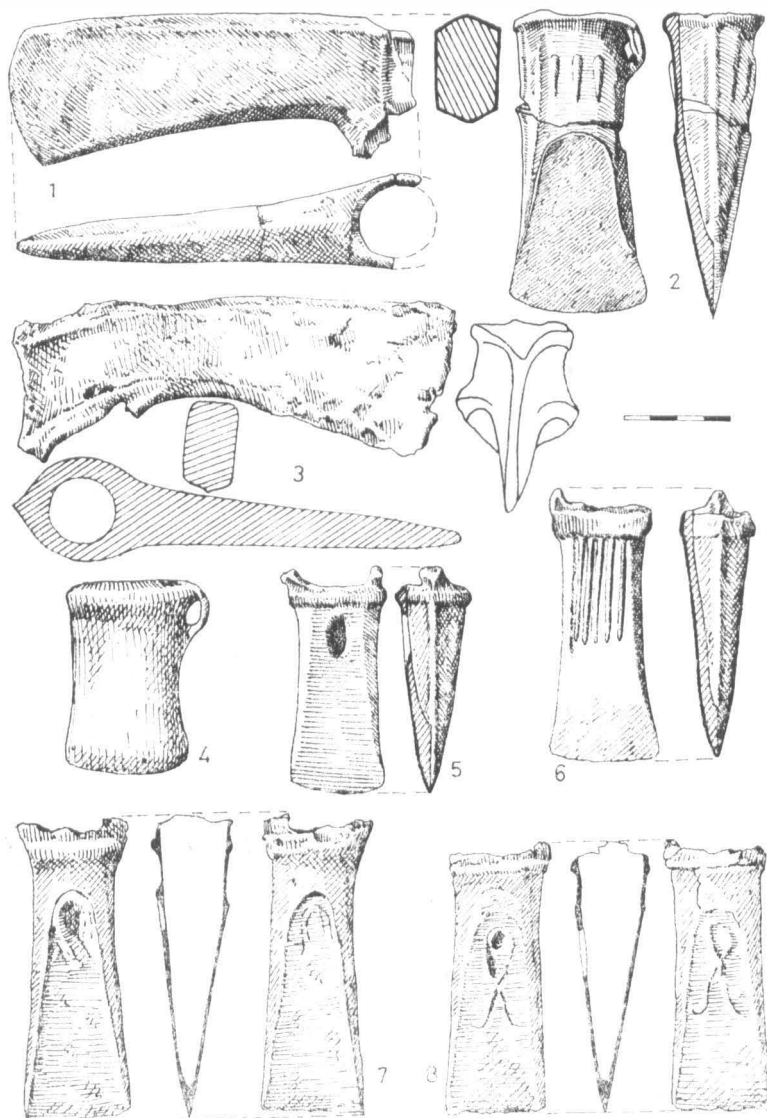

Fig. 2. Topoare de aramă și bronz descoperite la Tula (1), Izvoarele (2, 4, 5), Bungești (3), Izvoru (6) și Oinau (7, 8). (1 după A. Vulpe; 2, 4, 5 după D. Șerbănescu, G. Trohani; 3 după I. Chicideanu).

³⁰ B. Nikolov, *Arheologija Sofia*, 2, 1964, p. 70, fig. 1 G.

³¹ N. Koincev, *Izvestija Sofia*, 17, 1950, p. 218 și urm. (cu fig.).

rele ³² (fig. 2/4). Înălțimea : 0,072 m, lățimea (la tăiș) 0,046 m. Analogii se găsesc tot pe teritoriul R.P. Bulgaria, la Dolni Lukovit (districtul Vrața) ³³, piesa putînd fi datată, și ea, în perioada tîrzie a epocii bronzului. 21. Celt de bronz descoperit la Izvoru, județul Giurgiu (fig. 2/6), în iulie 1974, într-o perieghetză efectuată pe un teren în care au apărut fragmente ceramice Tei IV. Pe ambele fețe pornesc de sub manșon două nervuri, care se arcuiesc deschis și tangent pe laturi pînă aproape de tăiș, între ele aflîndu-se alte cinci nervuri reliefate, verticale, paralele, pînă pe mijlocul uneltei. Înălțimea : 0,094 m, diametrul gurii : 0,040 m, lățimea (la tăiș) 0,037 m. Celturile cu nervuri verticale paralele pe ambele fețe sînt răspîndite pe teritoriul R.P. Bulgaria, fiind desigur un produs al acestei arii, difuzat însă și la nord de Dunăre, cum probează, în afara exemplarului descris aici, alte două, descoperite — unul la Radovanu, (județul Călărași) ³⁴, altul la Orodol, județul Dolj ³⁵. Dintre toate descoperirile cunoscute, depozitul de la Vărbița (districtul Plevna) ³⁶ permite, cel mai sigur, datarea toporului în discuție, în perioada finală a epocii bronzului (Reinecke Br.D.).

Daltă, inclusă în depozitul descoperit în peștera *Emen*, districtul Tărnovo, R.P. Bulgaria ³⁷. Lungimea 0,165 m, lățimea (pe tăiș) 0,048 m, grosimea maximă : 0,007 m.

Dălțițe (fig. 1/12, 13). 1. Un exemplar, analog ca formă cu daltă menționată, provine de la *Emen* ³⁸. Lungimea 0,115 m. 2—15. Alte pais-prezece exemplare, cu corp fațetat, un capăt fiind subțiat și lătit, celălalt îngustat și ascuțit, au fost descoperite la *Bucureștii Noi* (1), *București — str. Ziduri între vii* (1), *București-Băneasa* (2), *Giulești-Sîrbi*, Sectorul agricol Ilfov (1), *Otopeni*, Sectorul agricol Ilfov (2), *Frătești*, județul Giurgiu (1) și *Emen* ³⁹ (6 în depozitul menționat). Lungimile variază între 0,130 și 0,042 m.

Ace de cusut. Patru exemplare provin de la *Bucureștii Noi*, *Băneasa*, *București-Dealul Piscului* și *Fundenii Doamnei*, comună subordonată capitalei. Lungimile : între 0,082 și 0,128 m.

Împungător (?), inclus în depozitul de la *Emen* ⁴⁰. Lungimea : 0,101 m. Pentru vremea în care se situează nu are analogii. Oricum, interpretarea piesei ca seceră nu se susține.

Fierăstrău, fragmentar, tot din depozitul de la *Emen*. Lungimea : 0,113 m. Apariție singulară și lipsită de asemenea de analogii pentru epoca în care se situează, încît, alături de piesa precedentă, amplifică nota de incertitudine resimțită în legătură cu această descoperire mai veche din R.P. Bulgaria.

³² D. Șerbănescu, G. Trohani, *op. cit.*, p. 535, fig. 3/3.

³³ B. Nikolov, *op. cit.*, p. 76—77, fig. 14, a—b.

³⁴ S. Morintz, *Contribuții arheologice la istoria tracilor timpurii, I, Epoca bronzului în spațiul carpato-balcanic*, București, 1978, p. 146, cu fig. 86/1.

³⁵ D. Berciu, *Arheologia preistorică a Olteniei*, Craiova, 1937, p. 138, fig. 174.

³⁶ T. Kovaceva, *Arheologija* Sofia, 9, 1967, 2, p. 51 și urm.

³⁷ Ja. Nikolova, N. Anghelov, *Izvestija* Sofia, 24, 1961, p. 306 și urm., fig. 15. a.

³⁸ *Ibidem*, fig. 15, b.

³⁹ *Loc. cit.*, fig. 15, f—1.

⁴⁰ *Loc. cit.*, fig. 15 m.

Repertoriul uneltelor de metal utilizate de triburile Tei va putea fi îmbogățit odată cu delimitarea precisă a ariei de difuziune a culturii la sud de Dunăre ⁴¹.

Arme. Repertoriul include topoare de luptă, o spadă miceniană, pumnale și un vîrf de săgeată.

Topoarele de luptă. Se cunosc patru exemplare : două sigur din depozite (Tufa, Emen), al treilea probabil dintr-un depozit (Izvoarele), ultimul — descoperit în perimetrul unei așezări (Silișteni), 1. Topor cu gaură de înmănușare transversală, cu ceafa cilindrică, descoperit la Tufa, județul Giurgiu ⁴² (fig. 3/8). Lungimea : 0,114 m, diametrul cefei : 0,020 m. Piesa se datează la sfîrșitul perioadei timpurii — începutul celei mijlocii ale epocii bronzului și trebuie pusă în relație cu faza Tei I ⁴³. 2. Topor-ciocan descoperit la Silișteni, județul Argeș ⁴⁴ (fig. 3/2). Lungimea : 0,231, înălțimea tubului : 0,026 m, diametrul tubului : 0,021 m. E. Comșa a datat piesa în perioada mijlocie a epocii bronzului, situînd-o într-o a treia variantă, denumită de cercetător „Silișteni”, a topoarelor de luptă din bronz din categoria „B” (exemplarele cu manșon pe tubul de înmănușare) ⁴⁵. A. Vulpe, luînd în considerare forma brațului anterior, cu tăișul, și tubul de înmănușare cu manșon, plasează toporul la nivelul orizontului de depozite Apa-Hajdûsâmson, raportînd, totodată, piesa la fazele a II-a sau a III-a ale culturii Tei, relație apreciată neîndoiește just ⁴⁶. 3. Topor-ciocan cu gaură de înmănușare transversală, inclus în depozitul de la Emen ⁴⁷. (Exemplarul trebuie considerat armă, ținînd seama că poziția oblică pe care o are terminația convexă a prelungirii cefei făcea incomodă utilizarea piesei pentru bătut). Lungimea : 0,145 m, lățimea la tăiș : 0,038 m, lățimea cefei : 0,069 m. Modul defectuos, lacunar în care este descrisă și reproducă piesa împiedică încadrarea sa tipologică și cronologică precisă. Totuși, după forma și după unele detalii, a căror observare le permite fotografia publicată, arma de la Emen pare a se asemăna foarte mult cu toporul-ciocan descoperit la Pădureni, județul Covasna ⁴⁸, ceea ce ar asigura datarea ei la mijlocul perioadei a doua a epocii bronzului (în sensul cronologiei tripartite adoptată de cei mai mulți arheologi români). 4. Topor fragmentar, cu gaură transversală de înmănușare, cu două tăișuri, descoperit la Izvoarele, județul Giurgiu ⁴⁹ (fig. 3/5). Reconstituită, piesa avea lungimea de

⁴¹ Avem în vedere nu numai delimitarea strictă a ariei prin cartarea tuturor descoperirilor, dar și fixarea acestora în etapa în care, penetrația către nord a populației Zimnicea—Plovdiv a creat o breșă în teritoriile locuite de triburile Tei, dislocînd pe unele dintre acestea. Pentru moment și ipotetic am fi înclinați să atribuim culturii Tei depozitele de bronzuri de la Suvorovo (districul Varna), Dicevo (districul Silistra), Gorsko Kosovo (districul Târnovo), Vârbița (districul Plevna), secerile cu cîrlig din preajma orașului Ruse, culturile de la Strajita (districul Târnovo), Lesura (districul Vrața) și Semerdjievo (districul Ruse), topoarele bipene de la Kalugheri (districul Pazardjik) s.a. Cf. E. N. Cernyh, *Gornoe delo i metalurgija v drevneișei Bălgarii*, Sofia, 1978, p. 135—228 (cu fig.).

⁴² A. Vulpe, SCIV, 10, 1959, 2, p. 263—266, fig. 1/4, 2/1.

⁴³ Idem, *Arte und Beile* ..., p. 63—64.

⁴⁴ E. Comșa, SCIV, 18, 1967, 4, p. 671—675.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 674.

⁴⁶ A. Vulpe, *op. cit.*, p. 64.

⁴⁷ Ia. Nikolova, N. Anghelov, *op. cit.*, p. 306—307, fig. 15/a.

⁴⁸ A. Vulpe, *op. cit.*, pl. 18, 273.

⁴⁹ Idem, SCIV, 22, 1971, 3, p. 485—489.

aproximativ 0,170 m. Aparținind grupei mari a topoarelor bipene, exemplarul a fost încadrat de A. Vulpe într-un tip aparte, definit și denumit de cercetător „tipul Begunei”, datat în sec. XIII î.e.n., neexcluzându-se însă prezența armei și în veacul anterior⁵⁰. În cultura Tei, toporul se situează

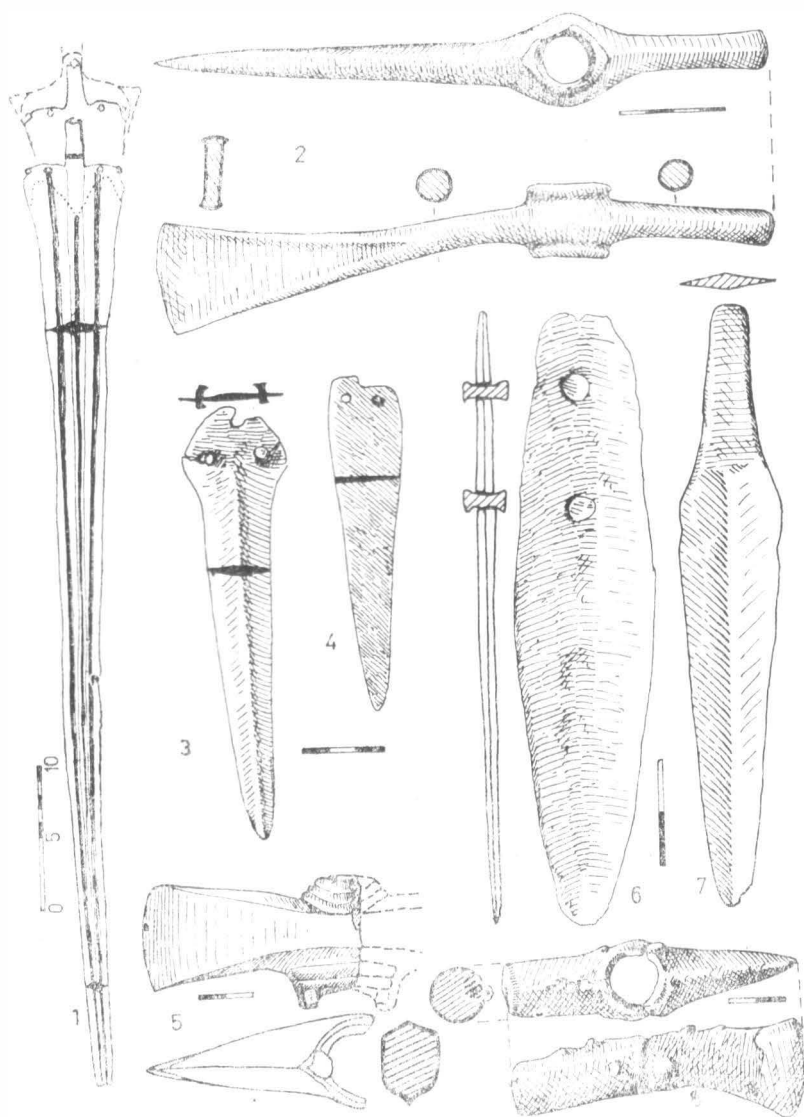

Fig. 3. Arme de bronz descoperite la Roșiori de Vede (1), Silisteni (2), Izvoarele (3, 5), Greaca (4), Tabășka (6) Băneasa (7), Tufa (8). (1 după A. D. Alexandrescu; 2 după E. Comșa); 3, 4 după I. Șerbănescu, G. Trohani; 6 după N. Djambazov; 5, 8 după A. Vulpe).

⁵⁰ *Ibidem*, p. 487.

la nivelul fazei a IV-a, după cum a probat-o asocierea cu aşezarea de la Izvoarele.

Spadă miceniană, descoperită în împrejurimile oraşului *Roşiorii de Vede*, judeţul Teleorman⁵¹ (fig. 3/1). Lungimea : 0,678 m, lăţimea maximă : 0,072 m. Ținând seamă de refacerea părţii superioare, Alexandrina Alexandrescu a încadrat-o cu probabilitate, în tipul B stabilit de G. Karo. Pe o asemenea bază şi admitînd — în acord cu cercetările recente de la Mykene — că spadele de tip B sînt mai noi decît cele de tip A, exemplarul de la Roşiorii de Vede s-ar situa în perioada mijlocie a epocii bronzului, datîndu-se către sfîrşitul sec. XVI — începutul veacului următor⁵². Piesa ar putea fi astfel pusă în relaţie cu faza Tei III.

Pumnale. Trei exemplare sînt de pe teritoriul României (Băneasa, Izvoarele, Greaca), al patrulea a fost descoperit la Tabășka, în aria sud-dunăreană a culturii. 1. Pumnal de bronz cu limbă de minier descoperit în locuința nr. 3, faza Tei II, de la Băneasa — București (fig. 3/7). Lungimea : 0,112 m, lăţimea maximă 0,017 m, grosimea maximă : 0,002 m. 2. Pumnal de aramă, cu două nituri pentru prinderea minierului, descoperit în peștera *Tabășka*, districtul Loveč, R.P. Bulgaria⁵³ (fig. 3/6). Este, sigur, un exemplar arhaic cu limbă de minier, reutilizat. Lungimea 0,111 m, lăţimea maximă 0,028 m, grosimea maximă 0,002 m. Deși se atribuie pumnalelor cu limbă de minier o origine răsăriteană — aria de plecare putînd fi, după N. Kálicz, regiunea Caucazului⁵⁴; deși, într-adevăr, în spațiile nord-pontice se găsește cele mai bune analogii și pentru exemplarele din România — fapt remarcat și de D. Berciu⁵⁵ — o evoluție locală, în aria carpato-danubiană, a armei în discuție nu poate fi exclusă, chiar admitînd că pe parcurs ea va fi fost impulsionată prin noi „importuri” estice. Concluzia este sugerată de compararea unor stadii de evoluție a pumnalelor cu limbă de minier de la noi, începînd cu exemplarele eneolitice de aramă de la Glăvăneștii Vechi sau Conțești, și pînă la cele de bronz descoperite la Sărata Monteoru⁵⁶, Costișa⁵⁷, Trușești⁵⁸ sau Girbovăț⁵⁹, datînd, toate, de la sfîrşitul perioadei mijlocii a epocii bronzului sau de la finele acestei epoci. Ținînd seamă de acestea, pumnalul de la Băneasa și mai ales cel descoperit în peștera Tabășka, ambele legate de faza Tei II, trebuie privite ca tipuri mai arhaice, chiar dacă ele se situează la un nivel relativ avansat de evoluție a armei în discuție. 3. Pumnal de bronz, triunghiular, cu trei găuri de nit pe placa minierului, descoperit la *Izvoarele*, judeţul Giurgiu⁶⁰ (fig. 3/3). Lungimea : 0,162 m, lăţimea maximă (la minier) 0,040 m, grosimea maximă 0,003 m. Originea acestui tip de pumnal, atribuită zonelor centrale ale continentului poate fi încă discutată. Pe teritoriul României, pumnalele în discuție apar în mediul Coțofeni (Căză-

⁵¹ Vl. Dumitrescu, *Dacia*, N.S., 5—6, 1935—1936, p. 169—173.

⁵² A. D. Alexandrescu, *Dacia*, N. S., 10, 1966, p. 120.

⁵³ N. Djambazov, *Izvestija Sotia*, 26, 1963, p. 232 și urm., cu fig. 35.

⁵⁴ Kálicz N., *Die frühlbronze in nord-ost-Ungarn*, Budapesta, 1968, p. 71.

⁵⁵ D. Berciu, *Slovenska archeologia*, 12, 1964, 1, p. 26 și urm.

⁵⁶ Cf. SCIV, 6, 1955, 3—4, p. 505, fig. 6/2.

⁵⁷ Inedit, se păstrează în Muzeul din Piatra Neamț.

⁵⁸ SCIV, 5, 1954, 1—2, p. 17, fig. 11.

⁵⁹ *Danubius*, 1, 1967, p. 78, cu n. 10, p. 86, fig. 7/15.

⁶⁰ D. Șerbănescu, G. Trohani, *op. cit.*, p. 531, fig. 3/1.

nești, județul Vilcea) ⁶¹ și evoluează în câteva variante, deosebite în principal după forma plăcii de minier, a lamei sau după tipul de nervură. Pumnalul de la Izvoarele, cu placa de minier semiovală, are analogii într-un exemplar aflat izolat la Lișteava, județul Dolj ⁶² și într-un altul, descoperit la Oradea ⁶³, acesta avind însă placa de minier mai rotunjită, patru găuri de nit, iar nervura mediană prelungită și pe placă. Pe baza acestor analogii piesa poate fi situată eventual în plină perioadă mijlocie a epocii bronzului, prin sec. XV î.e.n. și pusă astfel în relație cu faza Tei III. 4. Pumnal-cuțit descoperit la Greaca, județul Giurgiu ⁶⁴ (fig. 3/4). Lungimea : 0,125 m, lățimea maximă : 0,027 m, grosimea maximă : 0,0025 m. Este greu de precizat varianta de pumnal pe care o reprezenta piesa, deoarece ea a fost reutilizată, modificată îndeosebi prin transformarea unei laturi tăioase în spinare de cuțit și prin aplatizarea nervurii mediane. Obiectul a fost pus în relație cu fazele IV sau V ale culturii Tei ⁶⁵.

Vîrf de săgeată. Descoperit ocazional la *Data*, județul Giurgiu, ca piesă de inventar într-un mormint de înhumare din faza Tei IV, are forma triunghiulară, cu peduncul prelungit de nervură mediană dublă. Un mic orificiu pe o margine, către bază, e un defect de turnare ⁶⁶.

Semne de distincție socială.

În această categorie se grupează armele „de paradă” din argint și aur, de la Perșinari, județul Dîmbovița, alcătuind foarte probabil conținutul unui singur tezaur, descoperit în câteva etape : în 1954, cînd au fost aflate o spadă de aur și mai multe topoare de argint ; în 1962, recuperîndu-se 11 pumnale de aur ⁶⁷, în fine, în 1976, cînd a fost descoperit un al doispzecelea pumnal ⁶⁸.

Topoarele de argint ⁶⁹. Fragmentele recuperate, provenind de la cinci exemplare, i-au permis Eugeniei Zaharia să reconstituie două și să estimeze (ipotetic, deocamdată), forma unei a treia piese : 1. topor-ciocan, cu gaură transversală de înmănușare, cu ceafă cilindrică (fig. 4/2) foarte asemănător cu exemplarul de la Tufa. Lungimea probabilă a piesei era de aproximativ 0,120 m. 2. Topor cu gaură transversală, cu ceafă în formă de mosor (fig. 4/1). Lungimea totală aproximativă : 0,110 m. Potrivit opiniei Eugeniei Zaharia, ambele pot fi puse în legătură tipologică și cronologică cu exemplare de piatră curent constatate în civilizația epocii bronzului carpato-dunărean. 3. Topor — probabil — cu un singur braț, cu gaura de înmănușare plasată în zona ceafei dublu prelungite. În funcție de această reconsti-

⁶¹ G. I. Petre, SCIV, 21, 1970, 3, p. 481—487, fig. 2/1.

⁶² D. Berciu, *Arheologia preistorică a Olteniei*, p. 137, fig. 170.

⁶³ M. Petrescu Dîmbovița, *Depozitele de bronzuri ...*, pl. 5/2.

⁶⁴ D. Șerbănescu, G. Trohani, *op. cit.*, p. 533, fig. 3/2.

⁶⁵ *Loc. cit.*

⁶⁶ Gh. Rădulescu, *Revista muzeelor*, 1966, 3, p. 265—266.

⁶⁷ Asupra condițiilor de descoperire, cf. E. Zaharia, O. Iliescu, *Fasti arheologici*, 18—19, 1968, p. 125—127, completat cu informații de la E. Zaharia.

⁶⁸ Recuperată de organele locale de miliție, piesa a intrat în 1977, în patrimoniul Muzeului de istorie al R. S. României.

⁶⁹ Toate datele sînt consignate după E. Zaharia, O. Iliescu, *op. cit.*, completate cu informații primite de la E. Zaharia.

tuire *ipotehică*, poate fi pus în relație tipologică și cronologică cu seria topoarelor de bronz de tip Hajdúsámson.

Spadă de aur (punnal lung) fragmentară (fig. 4/3), avînd lama triunghiulară, alungită, cu nervură mediană dublă lățindu-se în evantai spre

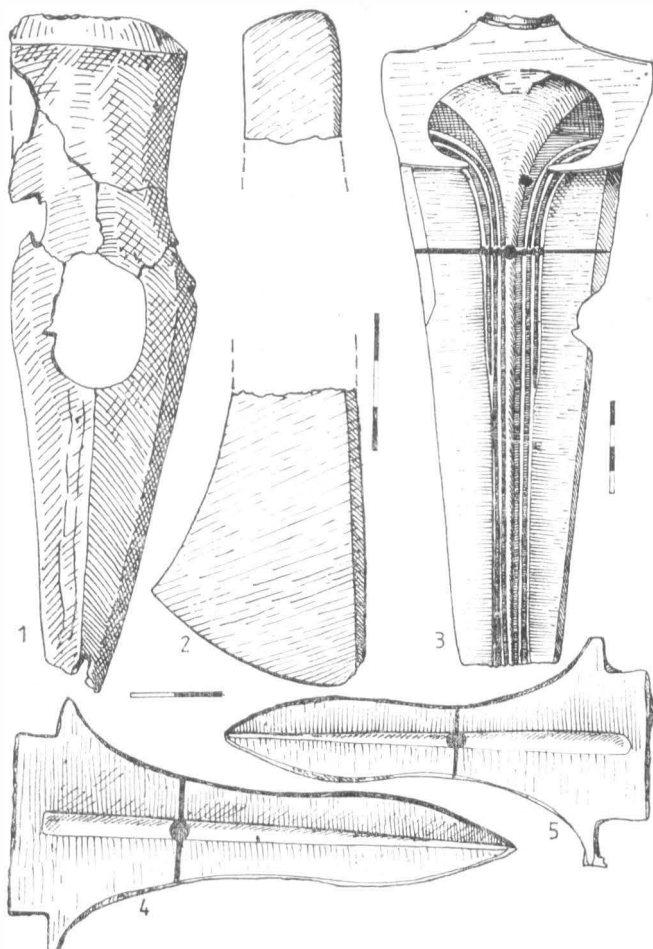

Fig. 4. Semne de distincție socială, din argint și aur, din tezaurul de la Perșinari (după E. Zaharia și O. Iiescu).

bază, flancată de ambele părți, întâi de cîte trei nervuri paralele, apoi de cîte două. Garda minerului, cu umeri slab arcuiți, este în forma literei „omega”⁷⁰. Lungimea : 0,285 m, lățimea maximă (pe gardă) : 0,119 m. Fiind sub raport tipologic un *unicum* (după Marija Gimbutas, foarte pro-

⁷⁰ Descrierea și dimensiunile sînt consemnate pe baza examinării de către noi a piesei.

babil o creație a triburilor Tei⁷¹) încadrarea cronologică a spadei se dovedește mai dificilă. A. Vulpe a apreciat inițial că ea „nu poate în nici un caz depăși începutul epocii bronzului”⁷². Marija Gimbutas⁷³ și D. Berciu⁷⁴ au plasat piesa prin jurul anilor 1600 î.e.n., iar Eugenia Zaharia — la nivelul etapei de trecere de la perioada I la cea de a II-a ale culturii Monteoru⁷⁵. În funcție de datele consemnate și raportată piesa la cultura de care ne ocupăm, sabia de la Perșinari, poate fi pusă în relație, probabil, cu faza Tei II.

Pumnale de aur (fig. 4/4—5), douăsprezece exemplare (unsprezece întregi, unul fragmentat), toate cu aceeași formă, dar cu dimensiuni variabile. Lamele sînt lanceolate cu nervură mediană dublă, cu baza dreaptă prevăzută cu două aripioare orizontale. Lungimile variază între 0,187 și 0,236 m. Eugenia Zaharia le-a încadrat de asemenea la nivelul etapei de trecere de la prima la cea de a doua perioadă ale culturii Monteoru, apropiind tipologic piesele de forme sud-mediteraneene⁷⁶. A. Vulpe a situat „în sens mai larg” întreg ansamblul descoperirilor de la Perșinari (așadar și pumnalele) în perioada mormintelor-puțuri de la Mykene, iar raportînd piesele la civilizația capato-dunăreană — în faza Monteoru I⁷⁷. În fine, D. Berciu a situat și pumnalele de aur tot prin jurul anilor 1600 î.e.n.⁷⁸.

Întocmai ca în cazul uneltelor de metal, putem admite și pentru repertoriul armelor că stabilirea precisă a ariei Tei la sud de Dunăre va duce la îmbogățirea lui cu noi exemplare⁷⁹.

Obiecte de podoabă. Prin raport cu celelalte categorii ale inventarului, acestea sînt relativ puține. Este greu de știut dacă o atare situație reflectă preferința scăzută a triburilor Tei pentru astfel de obiecte — ținînd seama de numărul cu totul restrîns pînă acum al descoperirilor funerare.

Din *bronz* se cunosc 12 piese.

Ace. 1—3. Două exemplare întregi și unul fragmentar de tip Rolennadel (fig. 5/1) descoperite la *București — str. Ziduri între vii și Bucureștii Noi*⁸⁰. Lungimea : între 0,88 și 0,137 m. Ținînd seama de lunga circulație în timp a obiectului e greu să se precizeze de care fază a culturii Tei se pot lega exemplarele citate. Mai acceptabilă ar fi punerea lor în relație cu locuirile Tei IV din stațiunile menționate .4. De la *Tei* (? , după o informație din 1965, a lui D.V. Rosetti) provine un ac de tip cipriot

⁷¹ M. Gimbutas, *Bronze Age Cultures in Central and Eastern Europe*, Haga, 1965, p. 55—56.

⁷² A. Vulpe, SCIV, 10, 1959, 2, p. 272.

⁷³ M. Gimbutas, *loc. cit.*

⁷⁴ D. Berciu, *Zorile istoriei în Carpați și la Dunăre*, București, 1966, p. 200, fig. 20.

⁷⁵ E. Zaharia, O. Ilescu, *op. cit.*, p. 126.

⁷⁶ *Ibidem*, p. 125.

⁷⁷ A. Vulpe, Jahresbericht des Instituts für Vorgeschichte der Universität Frankfurt a.M., 1977, p. 107.

⁷⁸ D. Berciu, *op. cit.*, p. 200.

⁷⁹ Avem în vedere îndeosebi săbiile de bronz cu limbă de miner descoperite la Vârbița (districtul Plevna), (depozitul II), Vasil Levski (districtul Târgoviște) și Balcal (districtul Plevna), o spadă miceniană și pumnale triunghiulare descoperite la Dicevo (districtul Silistra), Cf. E. N. Cernyh, *op. cit.*, p. 237 și urm., fig. 64/2, 4, 6, 65/6.

⁸⁰ D. V. Rosetti, *op. cit.*, p. 12, fig. 92/6.

(Schleifennadel), astăzi pierdut ⁸¹ (fig. 5/3). Lunga circulație în timp — din Bronzul timpuriu până în cel târziu (Noua I, la Girbovă-Zahareasca ⁸²) împiedică legarea și a acestui obiect de podoabă de vreuna din fazele Tei. 5. Ac de tipul „în forma cirjei de păstor” (Hirtenstabnadel) descoperit la Tei ⁸³ (fig. 5/2). Două fragmente, lungi de 0,050 și 0,049 m. Aceeași situație cronologică incertă, pentru aceleași circumstanțe. 6. Ac cu capul în formă de teacă (Hülsenkopfnadel) descoperit la Novaci, județul Giurgiu (fig. 5/4). Lungimea: 0,159 m. Lățimea maximă (la cap) 0,016 m. Descoperit întâmplător în 1945, ar putea fi pus în relație cu fazele Tei II sau III identificate ulterior în stațiune, „faza Tei IV fiind posterioară circulației acelor cu capul în formă de teacă” ⁸⁴.

Brățară fragmentară descoperită în 1963 la Cernica, Sectorul agricol Ilfov (fig. 5/10)⁸⁵, cu capetele, subțiate și lățite, de formă semiovală-alungită. În forma păstrată măsoară diametrul maxim 0,036 m. Piese asemănătoare (nu identice!) cunoaștem deocamdată în necropola de tip Monteoru IIb de la Pietroasa Mică ⁸⁶.

Pendantiv descoperit la Greci, județul Giurgiu (fig. 5/5) într-o locuință Tei I. Lungimea (pe arc) 0,103 m, lățimea maximă (pe centru) 0,011 m⁸⁷. Analogii, mai timpurii, se regăsesc la Zimnicea ⁸⁸ și Răcăciuni ⁸⁹ dar, mai apropiate cronologic, la Stublo (R.P. Polonă) și în morminte din faza Szörög 3 (R.P. Ungară) permițând datarea piesei din aria Tei în sec. XVII î.e.n. ⁹⁰.

Inel de buclă, fragmentar descoperit la Chitila, comună subordonată capitalei (fig. 5/9) ⁹¹. Lungimea (pe coardă) 0,086 m. Pare a fi de tip Drslavice, cu analogii pe teritoriul României, în depozitul de la Băleni ⁹² și la Sărmășag ⁹³, caz în care ar putea fi pus în relație cu materialele Tei IV din stațiune. Mai probabil se arată însă analogia cu inelul de buclă din aur de la Verbicioara ⁹⁴, orizontul propriu fazei a III-a, pe această bază piesa de la Chitila putând fi, și ea, atribuită fazei Tei III, de asemenea documentată în așezare.

Mărgele. Trei exemplare, tubulare, cu lungimea între 0,020 și 0,047 m și cu diametrul de circa 0,033 m, legate de fazele II și III ale culturii au fost descoperite la București, în stațiunea Tei, pe str. *Ziduri între rii* și la *Cățelu Nou*. Analogii se pot găsi în cultura Monteoru ⁹⁵.

⁸¹ În 1965, D. Rosetti ne-a informat și despre un al doilea ac de tip cipriot, care ar fi fost descoperit la Bucureștii Noi. Pentru acest ac nu există însă nici un fel de atestare.

⁸² A. Florescu, *Arh. Mold.*, 2—3, 1964, p. 177 și fig. 22/2—3.

⁸³ D. V. Rosetti, *op. cit.*, p. 12, fig. 92/5.

⁸⁴ Al. Oancea, *SCIV*, 23, 1972, 3, p. 449—452.

⁸⁵ Piesă comunicată de Gh. Cantacuzino.

⁸⁶ Al. Oancea, *Dacia*, N. S., 25, 1981, p. 148, fig. 9/10.

⁸⁷ A. Ulanici, *Cercetări arheologice*, 3, 1979, p. 10, fig. 10.

⁸⁸ A. D. Alexandrescu, *Dacia*, N. S., 18, 1974, p. 92—93 și pl. 9/3, 11/3.

⁸⁹ E. Tudor, *SCIV*, 24, 1973, 2, p. 287 și fig. 2/3, 3/3.

⁹⁰ I. Chicideanu, *Thrace-Dacia*, 3, 1982, p. 104.

⁹¹ V. Boronean, *Cercetări arheologice în București*, 3, 1981, p. 197, pl. IX.15.

⁹² M. Petrescu-Dîmbovița, *Depozitele de bronzuri*, ..., p. 73, pl. 74/11, 41, 43—44.

⁹³ E. Zaharia, *Dacia*, N. S., 3, 1959, p. 74 și fig. 13/4.

⁹⁴ D. Bereș, *Dacia*, N. S., 5, 1961, p. 145, fig. 14/3.

⁹⁵ Informație Al. Oancea (piese descoperite la Pietroasa Mică, jud. Buzău).

Din *aur* pot fi sigur avute în vedere, deocamdată, cinci obiecte.

Cercei (două exemplare) circulari. Diametrul exterior: 0,032 și 0,025 m; incluși în depozitul descoperit la *Tufa*⁹⁶ (fig. 5/6—7). Prin încadrarea cronologică a depozitului pot fi puși în relație cu faza Tei I.

Inel de buclă descoperit la *Tufa*⁹⁷ (izolat și depărtat de locul unde a fost aflat depozitul). Înălțimea 0,026 m. De tip B₁ b (conform clasificării

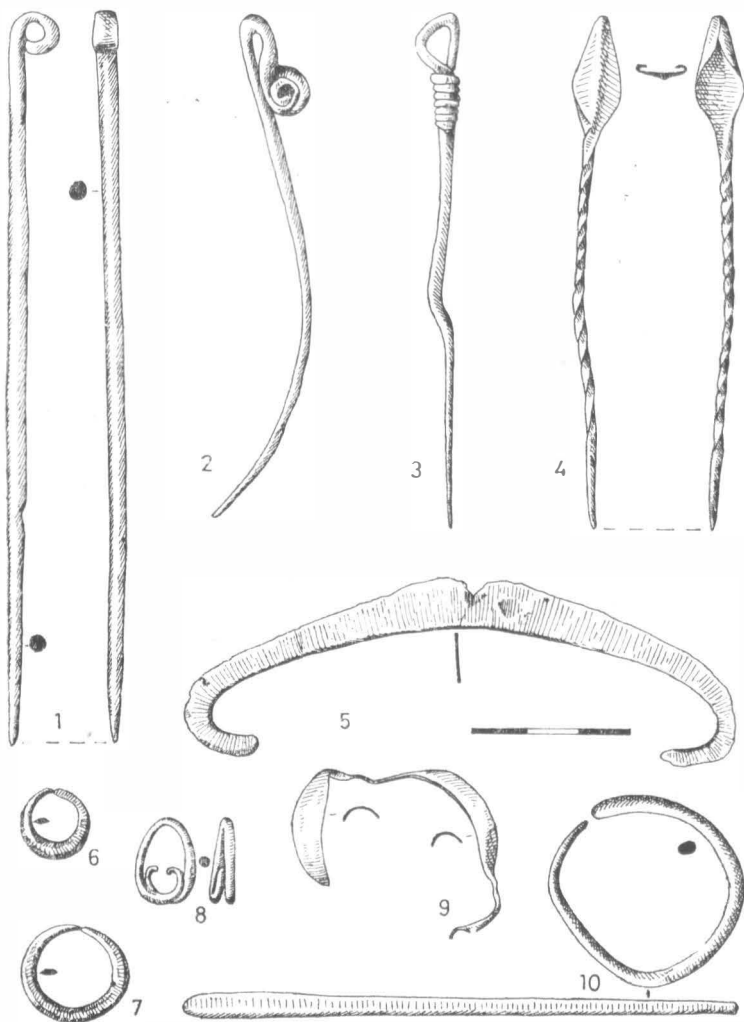

Fig. 5. Obiecte de podoabă descoperite la București str. Ziduri între vii (1), Tei (2), Tei (?), (3); Novaci (4), Greci (5), Tufa (6—8), Chitila (9) și Cernica (10). (1—3 după D. V. Rosetti; 4 după Al. Oancea; 5 după A. Ulanici; 6—8 după A. Vulpe; 9 după V. Boroneanț).

⁹⁶ A. Vulpe, SCIV, 10, 1959, 2, p. 267 și fig. 3/1—2.

⁹⁷ *Loc. cit.*, n. 1 Autorul informează și despre un al doilea inel de buclă, din aur, pierdut.

stabilite de Eugenia Zaharia⁹⁸), cu analogii în cimitirul nr. 2 de la Sărata Monteoru, poate fi situat la nivelul fazei Tei II.

Inel de buclă (?) descoperit la *Emen*⁹⁹, în nivelul de locuire Tei III. Circular, cu capete neînchise, cu decor de mici creștături, măsoară diametrul exterior 0,017 m.

Mărgea tubulară descoperită într-unul din mormintele de la *Chir-nogi*, județul Călărași¹⁰⁰, lungimea 0,025 m, diametrul maxim: 0,0035 m. Pe baza ceștilor asociate unor schelete trebuie atribuită fazei Tei III.

Ipoletic poate fi inclus în aria Tei tezaurul alcătuit din douăsprezece inele de buclă de tip B_{1b} și șapte mărgelile de tipul fusaiolei bitronconice, descoperit într-o localitate neprecizată din județul Argeș¹⁰¹, ținând seama că în teritoriul menționat au fost identificate citeva puncte cu așezări ale culturii. Înălțimile inelelor (trei, cu decor de creștături) variază între 0,037 și 0,023 m, iar diametrele mărgelilor — între 0,022 și 0,010 m¹⁰².

Din *argint* se citează o aplică (?) descoperită în nivelul Tei III de la *Emen*¹⁰³, iar din *electrum* tot o aplică (?), de asemenea de la *Emen*¹⁰⁴.

Forme pentru turnat obiecte de metal.

Constituie apariții noi în inventarul culturii Tei și pînă acum nu au fost publicate.

Din piatră :

Trei fragmente au fost descoperite în așezarea Tei IV de la Frătești, județul Giurgiu¹⁰⁵. 1. Un exemplar fragmentar este lucrat din rocă calcaroasă cenușie-deschisă. Forma (fig. 6/1) rectangulară cu neregularități are dimensiunile 0,158 × 0,102 × 0,037 m. Pe una din fețe păstrează negativul unui ac cu cap rombic și pentru încă două ace ale căror capete, rupte, erau probabil înguste. Tiparul, care era utilizat pentru obținerea unor ace cu nervură mediană pe placă, poate fi pus în legătură cu un exemplar finit descoperit la Simonești, jud. Covasna și atribuit unei faze finale a culturii Wietenberg (după Z. Székely, post faza a III-a de la Dersida), care s-ar plasa anterior culturii Noua¹⁰⁶. 2—3. Încă două fragmente păstrează — unul negativul foarte probabil al unei dălți de un tip simplificat (fig. 6/2), al doilea pe o față, o altă porțiune din lăcașul pentru turnarea dălții, cealaltă față fiind netedă, iar pe latura-grosime un seg-

⁹⁸ E. Zaharia, *op. cit.*, p. 115, fig. 5/4.

⁹⁹ Ja. Nikolova, N. Anghelov, *op. cit.*, 309, fig. 13/1.

¹⁰⁰ Comunicată de D. Șerbănescu.

¹⁰¹ Păstrat în tezaurul Muzeului de istorie al R. S. România, nr. inv. C. 418—420, 422—436.

¹⁰² M. Gramatopol. V. Crăciunescu, *Revue roumaine d'histoire de l'art*, 4, 1967, p. 137—154.

¹⁰³ Ja. Nikolova, N. Anghelov, *op. cit.*, p. 310, fig. 16/2.

¹⁰⁴ *Ibidem*, p. 311, fig. 16/1.

¹⁰⁵ Fragmentele au fost descoperite în primăvara anului 1975, pe dealul „Lăgărul”, în perimetrul unei așezări Tei, săpîndu-se pentru instalarea unui tub de aducțiune a apei. Cum pe dealul menționat săpăturile arheologice din 1977 au probat numai existența unei locuiri Tei IV, iar fragmentele de tipare au fost aflate în centrul așezării (foarte bine delimitată pe arătură, prin pata de pămînt gălbui-cenușos) ele pot fi sigur legate de faza menționată. Fragmentele de tipare se păstrează la Școala generală din Frătești.

¹⁰⁶ Székely Z., *Dacia* N. S., 13, 1971, p. 317, fig. 3/1.

ment din negativul unui ac cu cap bitronconic aplatizat, ce ar putea constitui un tip creat de populațiile Tei (fig. 6/3).

De la *Cernica*¹⁰⁷ provin două valve : 4. Una, cu dimensiunile $0,059 \times 0,029 \times 0,032$ m păstrează jumătate din negativul unei unelte cu gaură

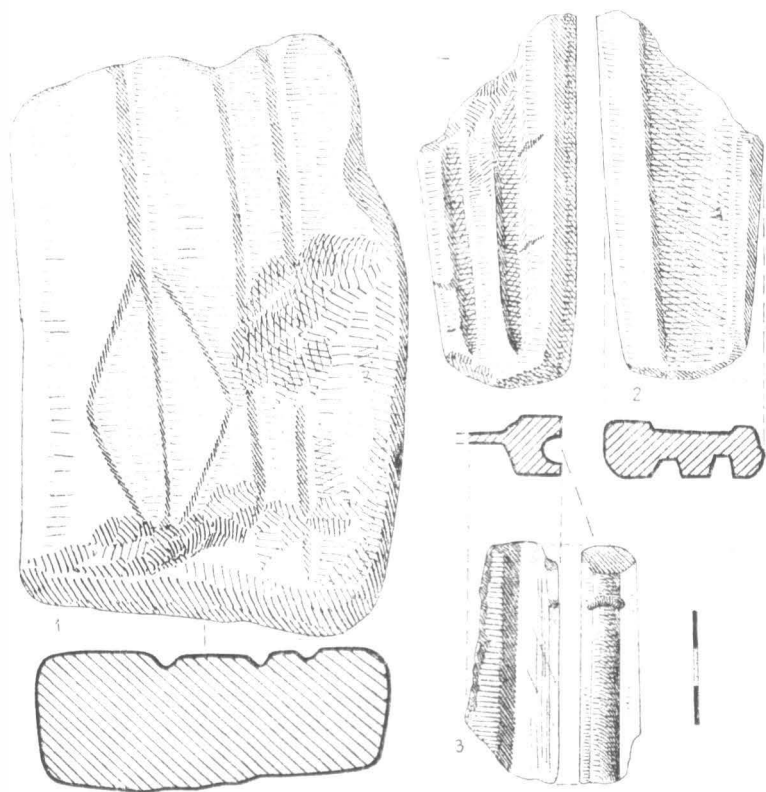

Fig. 6. Forme din piatră pentru turnat unelte și obiecte de podoabă descoperite la Frătești.

de înmănușare longitudinală, cu gură dreaptă marcată în exterior prin nervură, cu fețe oval-alungite (fig. 7/3). Taișul, îngroșat și curbat ar indica o daltă, iar nu un topor. Piesa nu are pină acum analogii. 5. Cealaltă, rectangulară, cu dimensiunile $0,023 \times 0,043 \times 0,021$ m, păstrează negativul unui celt (fig. 7/2) aparținând așa-numitei „variante răsăritene a celtului ardelenese”, cu analogii în depozitele de la Valea lui Mihai, județul Bihor, Duda și Negrești, județul Vaslui¹⁰⁸ etc. dar și în Bulgaria¹⁰⁹. 6.

¹⁰⁷ Cu patru luni înainte de dispariția sa, regretatul Gh. Cantacuzino mi-a încredințat formele de turnat, recomandându-mi și îngăduindu-mi să le includ în teza de doctorat (având ca subiect cultura Tei).

¹⁰⁸ M. Petrescu-Dîmbovița, *Depozitele de bronzuri ...*, p. 72 și pl. 72/2, 75 și pl. 80/9, 76, 84/4–5.

¹⁰⁹ E. N. Cernyh, *op. cit.*, p. 192 și urm., cu il.

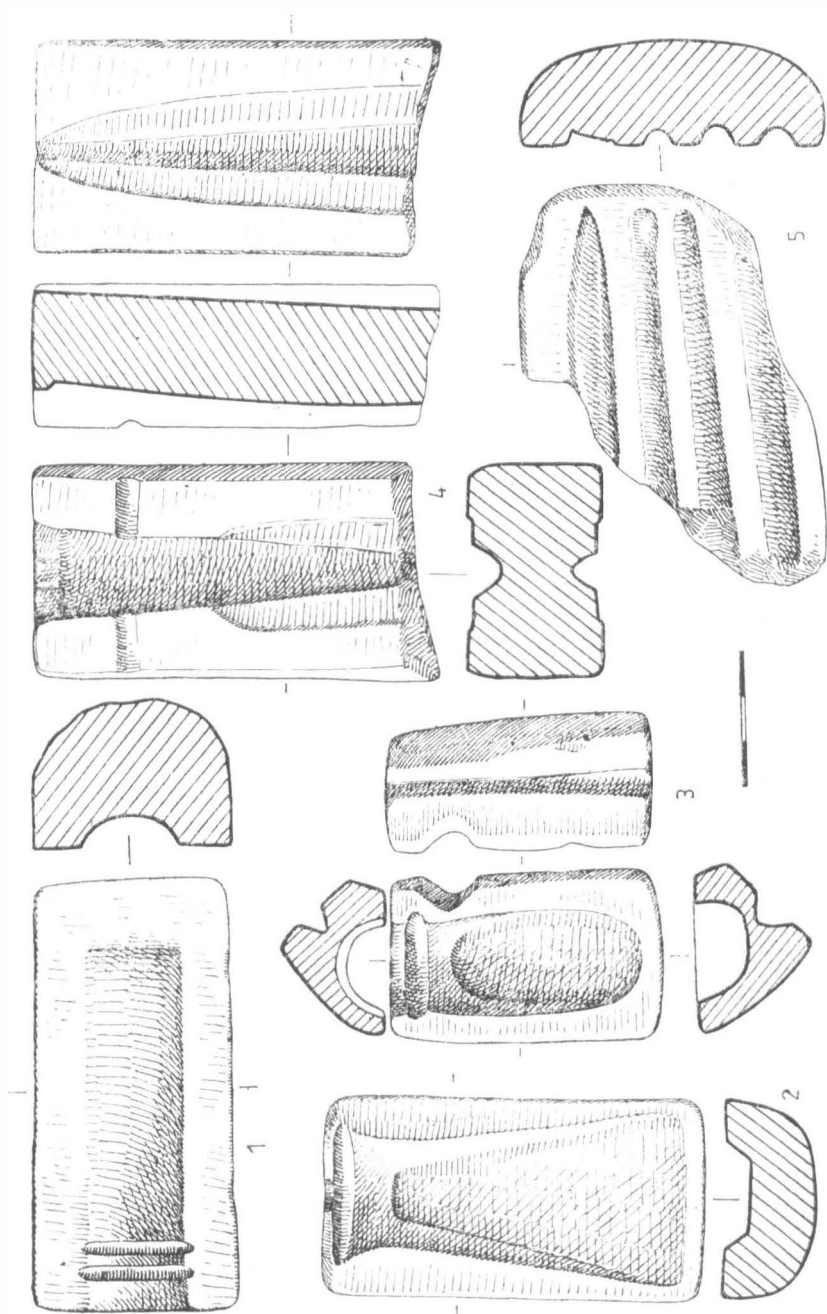

Fig. 7. Forme pentru turnat unelte, arme și potcoabe descoperite la Cernica.

În fine, de la *Emen* provine, asociat cu piesele depozitului de bronzuri și un tipar pentru turnarea probabil a unor dălțițe¹¹⁰.

Din ceramică :

Trei exemplare provin tot de la *Cernica* : 7. Valvă rectangulară, cu dimensiunile $0,93 \times 0,045 \times 0,035$ m, păstrind negativul unui celt aparținând de asemenea variantei răsăritene a celtului ardelean (fig. 7/1)¹¹¹. 8. Valvă fragmentară, prismatică, cu dimensiunile $0,090 \times 0,048 \times 0,031$ m, păstrind pe ambele fețe negativul cite unui virf de lance (fig. 7/4) data-bil în sec. XII î.e.n. și cu analogii pe teritoriul R.P. Bulgaria¹¹². 9. Valvă fragmentară, cu dimensiunile de $0,084 \times 0,061 \times 0,022$, păstrind pe o față porțiuni din negativele săpate pentru turnarea a patru ace relativ groase (fig. 7/5).

Consemnarea stadiului prezent al documentării referitoare la folosirea obiectelor de metal presupune, desigur, și analiza implicațiilor unei asemenea realități în evoluția triburilor Tei. O atare problemă va fi abordată într-un studiu viitor.

OBJETS EN MÉTAL ET TÉMOIGNAGES MÉTALLURGIQUES DANS L'AIRE DE LA CIVILISATION DE TEI

RÉSUMÉ

La littérature archéologique, a consigné constamment l'opinion selon laquelle, dans la civilisation Tei, les objets en métal seraient très rares. Mais d'après les nouvelles données cette opinion doit être abandonnée.

Dans le présent article sont publiés une hâche en cuivre (fig. 2/3); 7 faucilles (fig. 1/1—7), 5 couteaux (fig. 1/8—11), 20 hâches (fig. 2/1—2, 4—8), un ciseau, 15 petits ciseaux (fig. 1/12—13), 4 aiguilles à coudre, un perceur et une lame fragmentaire de scie, en bronze; 4 hâches de lutte (fig. 3/2, 5, 8), une épée micénienne (fig. 3/1), 4 poignards (fig. 3/3—4, 6—7) et une pointe de flèche, en bronze; signes de distinction sociale — le trésor de Perșinari qui contient entre autres les fragments de 5 hâches en argent (fig. 4/1—2), une épée fragmentaire (fig. 4/3) et 12 poignards en or (fig. 4/4—5); objets de parure en bronze (6 aiguilles, un bracelet, un pendentif, un anneau de tempe et 3 perles, fig. 5/1—5, 9—10) et en or (2 boucles d'oreille, 2 anneaux de tempe et une perle, fig. 5/6—8).

Hypothétiquement attribué à la civilisation de Tei est le trésor de 12 anneaux de tempes et 7 perles, toutes en or, découvert dans le département de Argeș (endroit inconnu). Sont publié de même 7 moules fragmentaires en pierre et en terre cuite, pour des outils, armes et objets de parure en métal.

¹¹⁰ Ia. Nikolova, N. Anghelov, *op. cit.*, p. 307—309 și fig. 15/d.

¹¹¹ E. N. Cernyh, *op. cit.*, 195, fig. 36/9, pentru analogii cu piese din R. P. Bulgaria.

¹¹² *Ibidem*, p. 231, fig. 61/3.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1 Outils en bronze découverts à Căţelu Nou (1), Develaki (2, 9), Frăteşti (3, 10, 13), Tei (4, 8), Olteniţa—Gumelniţa (5), Afumaţi (6), Daia (7), Vilcelele (11) et Guileşti-Sirbi (12). (2, 9 d'après V. Mikov et N. Djambazov ; 4, 8 d'après D. V. Rosetti ; 5 d'après D. Şerbănescu et G. Trohani).

Fig. 2 Hâches en cuivre et bronze découvertes à Tufa (1), Izvoarele (2, 4, 5), Bungelu (3), Izvoru (6) et Oinacu (7, 8). (1 d'après A. Vulpe ; 2, 4, 5 d'après D. Şerbănescu et G. Trohani ; 3 d'après I. Chicideanu).

Fig. 3 Armes en bronze découvertes à Roşiorii de Vede (1), Silişteni (2), Izvoarele (3, 5), Greaca (4), Tabaschka (6) et Băneasa (7) Tufa (8). (1 d'après A. D. Alexandrescu ; 2 d'après E. Comşa ; 3, 4 d'après D. Şerbănescu et G. Trohani ; 6 d'après N. Djambazov ; 5, 8 d'après A. Vulpe).

Fig. 4 Signes de distinction sociale, en argent et or, appartenant au trésor de Perşinari (d'après E. Zaharia et O. Iliescu).

Fig. 5 Objets de parure découverts à Bucarest rue Ziduri între vii (1), Tei (2), Tei (?) (3), Novaci (4), Greci (5), Tufa (6—8), Chitila (9) et Cernica (10). (1—3 d'après D. V. Rosetti ; 4 d'après Al. Oancea ; 5 d'après A. Ulanici ; 6—8 d'après A. Vulpe ; 9 d'après V. Boronean).

Fig. 6 Moules en pierre pour fondre des outils et objets de parure découvertes à Frăteşti.

Fig. 7 Moules pour fondre des outils, armes et objets de parure découvertes à Cernica.

